MAGYAR AFRIKA TÁRSASÁG
AFRICAN–HUNGARIAN UNION

AHU MAGYAR AFRIKA–TUDÁS TÁR
AHU HUNGARIAN AFRICA–KNOWLEDGE DATABASE

SZÉNÁSZKY, Mária

Alexandriától Alexandriáig / From Alexandria to Alexandria

Eredeti közlés /Original publication:
in: Csizmadia Sándor – Tarrósy István szerk.: *Afrika Ma – Tradíció*, *átalakulás, fejlődés*, 2009, Pécs, IDResearch Kft./Publikon Kiadó, pp 327–352. old.
Elektronikus újraközlés/Electronic republication:
AHU MAGYAR AFRIKA–TUDÁS TÁR – 000.002.858
Dátum/Date: 2018. május / May
filename: szenanszky_2009_Alexandria
Ezt az információt közlésre előkészítette
/This information prepared for publication by:
B. WALLNER, Erika és/and BIERNACZKY, Szilárd
Hivatkozás erre a dokumentumra/Cite this document:
SZÉNÁSZKY, Mária: Alexandriától Alexandriáig / From Alexandria to Alexandria, *AHU MATT*, 2018, **pp. 1–32. old.**, No. 000.002.858, http://afrikatudastar.hu
Eredeti forrás megtalálható/The original source is available:
Közkönyvtárakban / In public libraries
Kulcsszava*k*/Key words
magyar Afrika-kutatás, Afrika könyvtárügye, Afrika mai könyvtárügyének jellemzői, könyvtártípusok, speciális problémák a könyvtárak használatában és megoldásuk, modern források a tudományos kutatás szolgálatában, a könyvtárak felelőssége az Afrikáról kialakult képért, az új Alexandriai Könyvtár, Afrika könyvtárügyének segítése, a Világ Emlékezete, Magyarország és Afrika kulturális kapcsolatai
African studies in Hungary, Africa's library affairs, the features of actual library affairs in Africa, library types, special problems in library use and their

solutions, modern sources for scientific research, library responsibility for Africa's image, new Alexandria Library, assistance of Africa's Library Affairs, cultural relations between Hungary and Africa

---

AZ ELSŐ MAGYAR, SZABAD FELHASZNÁLÁSÚ, ELEKTRONIKUS, ÁGAZATI SZAKMAI KÖNYV-, TANULMÁNY-, CIKK- DOKUMENTUM- és ADAT-TÁR/THE FIRST HUNGARIAN FREE ELECTRONIC SECTORAL PROFESSIONAL DATABASE FOR BOOKS, STUDIES, COMMUNICATIONS, DOCUMENTS AND INFORMATIONS

* magyar és idegen – angol, francia, német, orosz, spanyol, olasz és szükség szerint más – nyelveken készült publikációk elektronikus könyvtára/ writings in Hungarian and foreign – English, French, German, Russian, Spanish, Italian and other – languages
* az adattárban elhelyezett tartalmak szabad megközelítésűek, de olvasásuk vagy letöltésük regisztrációhoz kötött/the materials in the database are free but access or downloading are subject to registration
* Az Afrikai Magyar Egyesület non-profit civil szervezet, amely az oktatók, kutatók, diákok és érdeklődők számára hozta létre ezt az elektronikus adattári szolgáltatását, amelynek célja kettős, mindenekelőtt sokoldalú és gazdag anyagú ismeretekkel elősegíteni a magyar afrikanisztikai kutatásokat, illetve ismeret-igényt, másrészt feltárni az afrikai témájú hazai publikációs tevékenységet teljes dimenziójában a kezdetektől máig./The African-Hungarian Union is a non-profit organisation that has created this electronic database for lecturers, researchers, students and for those interested. The purpose of this database is twofold; on the one hand, we want to enrich the research of Hungarian Africa studies with versatile and plentiful information, on the other hand, we are planning to discover Hungarian publications with African themes in its entirety from the beginning until the present day.

ALEXANDRIÁTÓL ALEXANDRIÁIG

SZÉNÁSZKY, Mária

in: Csizmadia Sándor – Tarrósy István szerk.: *Afrika Ma – Tradíció, átalakulás, fejlődés*, 2009, Pécs, IDResearch Kft./Publikon Kiadó, pp 327–352. old.

Bevezetés

Afrika könyvtárügyéről keveset tudunk hazánkban. A megismerés érdekében olyan angol nyelvű szakmai folyóiratokat kezdtem olvasni, melyben az afrikai könyvtárosok tájékoztatnak az ottani könyvtárügy helyzetéről. Egyre világosabbá vált számomra, tulajdonképpen lehetetlen feladatra vállalkozik az, aki általánosságban Afrika könyvtárügyével akar foglalkozni. Miért? Azért, mert Afrika hatalmas kontinens, hatalmas ellentmondásokkal, s ezt tükrözi vissza a könyvtárak helyzete is. Az írástudatlan tömegek kiszolgálásától a tudományos elit elektronikus információval való ellátására is találunk példát. Be szeretném mutatni az afrikai könyvtárak olyan sajátosságait, melyek hazánkban – szerencsére – már nem aktuális feladatok, milyen elképzeléseik vannak a fejlesztésről, milyen korszerű információforrások állnak a kutatók rendelkezésére.

Sokakban még mindig pejoratív jelzőként él a fekete Afrika kifejezés, pedig azon kívül, hogy az ott élő emberek bőre sötétebb, nem vonható le az a következtetés, hogy akkor kultúrájuk is az. Ezt a tévhitet szeretném megcáfolni, majd bemutatni, néhány olyan segédletet, amely hozzásegíti a kutatókat az afrikai könyvtárak állományának megismeréséhez.

Nemzetközi irányelvek a könyvtárakra vonatkozóan

Nemzetközi irányelvek határozzák meg a világon, így Afrikában is a könyvtárak működését. Saját könyvtáraik, az országos könyvtári hálózatok, a könyvtári törvények, a könyvtári szolgáltatások demokratikus

biztosításához, az információhoz való hozzáférés lehetővé tételéhez vezérfonalául szolgálnak ezen elvek és gondolatok.

Vajon a nemzetközi dokumentumok valóban köthetők-e a könyvtárak kérdéséhez, vagy lényegükből adódóan távol állnak attól? Igen, természetes módon kapcsolódnak, hiszen az Afrika fejlődésével kapcsolatos trendek, gondolatok, az oktatás, egészségügy, infrastruktúra fejlesztése lehetetlen az információt gyűjtő, feltáró, szolgáltató intézmények, a könyvtárak nélkül. A kisembertől a nagy politikusig, az analfabétától a tudósig, csak akkor tud helyesen cselekedni, ha a neki szükséges tudás a birtokában van.

Afrika könyvtárügye

A múlt

Az alapítás

Az alexandriai könyvtár nem csak könyvtár volt, hanem része egy olyan tudományos, kulturális centrumnak, a Museionnak, amely alapítása után rövid idő alatt olyan eredményeket tudott felmutatni, amelyeket több mint 2000 év eltelte után is tisztelettel emlegetünk.

A hellenisztikus világ legnagyobb kulturális központjára vonatkozóan rendelkezünk írásos forrásokkal. Ezek mind az alexandriai Museionnak és Könyvtárnak a kultúrában betöltött fontos szerepét hangsúlyozzák. Alexandria palotakomplexumában a hellenisztikus kor korai időszakában létrehoztak egy tudósokból álló közösséget, a Museiont, ehhez kapcsolódóan pedig a híres könyvtárat. Az épületegyüttesről először Sztrabón munkájában olvashatunk.

A Kr. e. 3. században létrehozott intézmény egyik feladata az addig a templomokban gyűjtött tekercsek egy helyen történő őrzésének megvalósítása volt, másik rendeltetése pedig, a könyvek gyűjtése mellett, a Museionban dolgozó tudósok munkájának segítése volt. A könyvtárban nem csak gyűjtő, hanem másolási tevékenység is folyt, azaz az írnokok másolatokat is készítettek az ott gyűjtött könyvekről. Ezen kívül még munkájukhoz tartozott a görög irodalom kiemelkedő műveinek javítása, gondozása, kommentálása.

A könyvtár alapítója Ptolemaiosz Szótér (I. Ptolemaiosz) volt, aki fontos feladatának tartotta, hogy görög tudósoknak otthont adjon, s segítse kutatásaikat. Lehet, hogy birodalmának nagyhatalmi pozícióit

akarta erősíteni, vagy saját hatalmát legitimálni, vagy csak meg akart felelni a kor követelményének, mely szerint „illett" segíteni a kultúrával foglalkozókat, de lényeg az eredmény: Alexandriát az akkori világ kulturális központjává tette. Maga is írt, nevéhez fűződik Nagy Sándor hadjáratainak megírása. A könyvtár állományának összegyűjtésében az Arisztotelész tanítvány, phaléroni Démétriosz tanácsaira támaszkodott. Szobra most az új könyvtár előcsarnokában található.

A Museion és így a könyvtár is állami intézmény volt, a működéséhez szükséges anyagi alapokat is a királyi kincstár biztosította.

Az uralkodó utódai, akik mind igyekeztek gyarapítani a könyvtár állományát, néha elég furcsa gyűjteményépítési politikát folytattak. A források szerint III. Ptolemaiosz rendeletet adott ki, mely szerint minden beérkező hajót át kellett kutatni, s minden ott talált könyvről másolatot kellett készíteni. Ezeket aztán a könyvtárban az eredeti művektől külön tárolták. Egyesek szerint sok esetben nem is az eredeti művet adták vissza, hanem a másolatot. Így jutottak Aiszkhülosz, Szophoklész, Euripidész eredeti műveihez!

Az uralkodók minden görög könyvet igyekeztek megszerezni a könyvtárnak, a beérkező munkákat aztán a tudós könyvtárosok katalogizálták, rendszerezték.

A könyvtár állománya

Sztrabón utalt arra is, hogy a könyvtárat Arisztotelész saját könyvtárának mintájára rendezték be. Az alexandriai könyvtárban elsősorban görög nyelvű tekercseket őriztek, de más népek meséi, vallásos szövegeit is gyűjtötték, ezeket aztán le is fordították görögre. Így készült az első görög nyelvű Ószövetség-fordítás is, a Septuaginta.

A könyvtár kiemelkedő könyvtárosa, Kallimakhosz által készített katalógus szerint 400 000 olyan tekercs volt, amelyen több azonos, vagy különböző szerzőtől származó mű szerepelt, és 90 000 olyan tekercs, amely kizárólag egy művet tartalmazott. Ezeken a könyveken (tekercseken) kívül, még 42 000 további könyvet tartottak számon a Serepeumban elhelyezett könyvekről.

A Museion és a könyvtár jelentőségét mutatja, hogy a pergamoni Attalidák megpróbálták utánozni, ők is könyvtárat alapítottak Pergamonban, Athénben középületet emeltek, sőt még magukhoz akarták csábítani az alexandriai tudósokat is – igaz, nem sok sikerrel. Valósá-

gos „kulturális háború” robbant ki, amelynek örvendetes eredménye, hogy rég elfeledett, eredeti kéziratok kerültek elő, ugyanis mindkét könyvtár egyedi munkákkal igyekezett büszkélkedni.

E „kulturális harcban” titkos fegyver volt a papirusz. Az idősebb Pliniusz megemlíti, hogy a Ptolemaioszok betiltották a papirusz kivitelét. Ez a pergamoniakat arra késztette, hogy papirusz helyett finoman kidolgozott kecskebőrt használjanak.

Könyvtárosok

Az első ismert könyvtáros, aki az alexandriai könyvtárban működött, phaléroni Démétriosz volt. Kr. e. 290 és 282 között tevékenykedett, a könyvtár eredeti elrendezésén segédkezett. Őt követte epheszoszi Zenodotosz, aki I. Ptolemaiosz uralkodásának utolsó éveiben került a könyvtár élére, és egészen Kr. e. 260-ig állt a könyvtár szolgálatában. Utóda a legismertebb könyvtáros, kürénei Kallimakhosz, költő, a hellenisztikus elégia megteremtője volt.

Kallimakhosz állította össze a százhúsz kötetből álló, Pinakeszt azaz a könyvtár részletes katalógusát. A katalógus a műveket különböző osztályokba sorolta, ezek a: történelem, jog, orvoslás, filozófia, lírikus költészet, tragédiák, imák és vegyes írások voltak. A Pinakesz több mint ezer tekercsből állt, és a részletes katalógus mellett, tartalmazta az egyes szerzők életrajzi adatait, műveik hosszát. A katalógus tehát egyúttal életrajzi lexikonként is szolgált. A könyvtáros szakma mindezért a tevékenységéért az első „igazi” könyvtárosnak is őt tekinti.

Kiemelkedik a könyvtárosok sorából Eratosztenész, aki a Tetagmenosz epiteisz Megaleisz Bibliothekeisz-t, azaz „A Nagy Könyvespolcok Szerkezetét” állította össze. Eratosztenész sokoldalú tevékenységet folytatott, ezért „Pentatlosz”, vagyis Öttusázó néven is említették. Az ő munkája a „Geographica” című háromkötetes mű, melynek megjelenésétől a „földrajz” kifejezés származik. Térképszerkesztési elvei meghatározóak voltak, viszonylag pontosan állapította meg csillagászati módszerekkel a Föld kerületének hosszát.

Meg kell még említeni a könyvtárosok között a bizánci Arisztophanész nevét, aki a Pinakeszt naprakészre frissítette.

Abból az időből, miután Egyiptom római uralom alá került, kevésbé maradt feljegyzés a könyvtárosokról és tevékenységükről.

A könyvtár pusztulása

Az Alexandriai Könyvtár először Kr. e 48–47-ben, az alexandriai háború idején égett le. Az elkövetkező években, a folyamatos római támadások következtében többször (262-ben, majd 272-ben, és végül 296–97-ben) is megsérült. Egyes források szerint (Benke) a végső pusztulás 391-ben, mások szerint 640–642 között következett be, amikor Amr ibn el-Asz seregei legyőzték Alexandriát. Tény, hogy Omár kalifa parancsára, ha a könyvek azt tartalmazták, mint a Korán, feleslegesekké váltak, ha meg nem, akkor meg el kellett pusztítani őket, mert káros tanokat tartalmaznak.

Afrika mai könyvtárügyének jellemzői

Afrika könyvtárügyének kialakulása az afrikai függetlenséggel egyidősek. Mint mindenhol itt is függvényei az adott ország oktatási politikájának, s mint ahogy egy neves etiópiai könyvtáros szakember megjegyzi, nem tartozik a sikertörténetek közé. Ezeket figyelembe véve áttekintem a legfontosabb akadályozó tényezőket, de azért „sikertörténeteket" is tudok bemutatni.

Itt valójában sokkal később kezdődött meg a könyvtárak kialakulása, de rohamléptekkel halad a fejlődés. Ez az egyik jellemző, de ugyanakkor rengeteg visszahúzó tényezőt is figyelembe kell venniük. Ilyen, a hatalmas írástudatlan tömeg, az infrastrukturális ellátás hiánya, egyenetlensége. A korszerű könyvtári szolgáltatások, a gépesítés elterjedésének egyik legnagyobb problémája az energiaellátás megoldatlansága. Egyik forrás szerint az számít különlegességnek Afrika bizonyos részein, ha egy órán át folyamatos az elektromos energiaszolgáltatás! Alig van telefonhálózat, a postai szolgáltatás megbízhatatlan. A levél egy országon belül hetekig „utazik", míg a címzetthez elér. Ha az IFLA elveit felidézzük, a szolgáltatások biztosítása terén, látható, mennyire nehezítik ezek a körülmények az információforrásokhoz való akadálytalan hozzáférés megvalósítását.

Az információhoz való hozzájutás kérdését háttérbe szorítja az általános szegénység, a rossz gazdasági körülmények miatt, a mindennapi alapvető létszükségletek előteremtése. A fegyveres konfliktusok, politikai instabilitás nem kedvezett a könyvtárügynek.

Ezek a körülmények nem teszik lehetővé mindazok az elveknek a megvalósulását, melyek az információhoz való szabad hozzáférést biztosítják minden afrikai polgár számára.

A papír és nyomdaipar is csak nagy késéssel indult meg Afrikában. Etiópiában pl. 1868-ban(!) helyezték üzembe az első nyomdagépet, a nyomdászat csak a huszadik században kezdett elterjedni.

Sokáig nem fogadták el azt, ami a nyugati világból származott, úgy vélték, hogy a modern ismeretek idegenek az afrikai emberektől. Ugyanez a szemlélet jellemezte a munkaerőpiacot is. Erős volt a kézműipar iránti ragaszkodás, s ez nem igényelte a modern tudományokban való jártasságot.

Szakmai szerveződések

Minden nehézség ellenére itt is megjelentek azok a szerveződések, amelyek működése egybecseng a nemzetközi elvekkel: együttműködés területi vagy szakterületi elv alapján, nagy országos könyvtárak működése.

A könyvtárak együttműködése kongresszusok tartásában és könyvtárközi kölcsönzésben is megvalósul.

Felismerték az együttműködés szükségességét a dokumentum-és információcsere érdekében, a források megosztására a kooperáció jelentőségére tekintettel különösen nagy az információs technológiák terén való együttműködés. Ennek eredménye a *GAELIC* (nem a gael nyelv!). Az adatbázisokhoz való konzorciális hozzáférés és a könyvtárközi kölcsönzés, azaz a dokumentumhoz való széleskörű hozzáférést is célul tűzték ki.

Könyvtáros egyesületek

Az együttműködés szép példái az országos könyvtáros egyesületek. Az 1973-ban alakult Tanzániai Könyvtárosok Egyesülete összefog minden könyvtárral és információval foglakozó személyt.

A Dél-Afrikai Könyvtáros Egyesület (LIASA – Library and Information Association of South Africa) példa a fejlődésre: 1930-ban alakult meg, majd 1963-ban három részre – fekete, fehér és egyéb – szakadt. A belpolitika helyzet radiális megváltozása után vagy az apartheid-rezsim megszűnése után felismerték az egység szükségességét. 1997-ben megalakult a LIASA, melynek jelentése a liyasa szónak

megfelelően: hajnal/kezdet! Weblapjukon a „szegények egyetemének" nevezik a könyvtárat.

Regionális szerveződések

Az együttműködés szélesebb körét teszik ki a regionális szerveződések. Erre két példát említek: a Nyugat-Afrikai Könyvtáros Szövetséget (WALA) és a Kelet-Afrikai Könyvtáros Szövetséget (EALA).

Ezek a szervezetek foglakoznak a szakmai fejlődés kérdéseivel. Beleolvasva kiadványaikba, láthatjuk, hogy ugyanazok a kérdések foglalkoztatják őket, mint bármely könyvtárat a világban: a hagyományos és új könyvtárkép helyes arányának megtalálása. Náluk is kiemelt terület a hátrányos helyzetű olvasók segítése.

Rendszeres találkozókat szerveznek valamennyi könyvtár-és információtudománnyal foglalkozó szervezetek (SCEACSAL) számára. A konferenciák anyagáról kiadvány, online tájékoztató készül.

Szakterületi együttműködés

A gyűjteményszervezési kongresszus *(SALAC)* megszervezése a szakterületi együttműködés szép példája.

Az első gyűjteményszervezési konferencián a könyvtárosok mellett könyvkiadók, könyvterjesztők is részt vettek.

Könyvtártípusok

Afrikában is kialakultak a különböző könyvtártípusok. Legelterjedtebbek az iskolai könyvtárak. Az 1950-es évekre tehető az egyetemi és közkönyvtárak megalakulása. Ezek állománya: 5-15 000 kötetre tehető, s csak részben képesek kielégíteni az igényeket. Az elhelyezés sokszor nem kifejezetten könyvtári célokat szolgáló épületben történt, hanem inkább művelődési házakban.

A gyermekek könyvtári használatra szoktatására még az oktatási rendszer nem tesz eleget: nem alakult ki a többkönyvűségre szoktatás, a gyerekkönyvek színvonala nem megfelelő.

A könyvtárosok képzését meg kell oldani. Ebben sokat segíthetnek a fejlett országok. Igaz vannak hirtelenjében lefordított könyvtári segédletek, amelyeket a helyi adottságok beépítése nélkül alkalmaznak.

Jogi hátteret kell teremteni a működéshez. Pl.: Etiópia: három kötelespéldány a nemzeti könyvtár részére.

Speciális problémák a könyvtárak használatában és megoldásuk

Itt egyelőre nem is a digitális írástudatlanok ellátása, hanem az írástudatlanok információval való ellátásának megoldása a fő cél. Ezek az emberek főleg a rurális övezetben élnek, távol a nagyváros adta kényelmi lehetőségektől. A könyvtárak és könyvtárosok felelőssége nagy. Megoldási javaslatokként „kapuőr"-ök alkalmazása mutatkozik. Olyan a közösségben mérvadó személyt kell megnyerni erre a feladatra, aki képes közvetíteni az írástudatlanok felé a könyvtártól kapott információt, illetve elfogadják tőle, hogy forduljanak a könyvtároshoz, aki az írott/elektronikus források közvetítésével segít releváns válaszhoz jutni.

Nincs mód minden kis faluban könyvtárat létesíteni, de létre kell hozni olyan körzeti könyvtárakat, amelyek el vannak látva olyan eszközökkel, amelyekkel a vidék elérhetővé válik. Falusi, körzeti és mozgókönyvtárak szükségesek az elszórtan élő lakosság könyvtári igényeinek kielégítésére.

A könyvtáraknak nagy felelőssége van az olvasás megszerettetésében, illetve annak felismertetésében, hogy mennyi előnyt jelent az olvasási készség megszerzése az egyén és a társadalom életében.

A *nyelvi* sokféleség is megnehezíti az információhoz való hozzáférést, hisz az adatbázisok zöme angol nyelvű. A keresőkérdést tehát angol nyelvűre kell lefordítani ahhoz, hogy egyáltalán elinduljon az információszerzés folyamata. Dél-Afrikában például két nyelven beszél és publikál a szerző, de 11 hivatalos nyelv létezik. A jelentős könyvtári és információs szakirodalom azonban csak angol és afrikaans nyelven található meg. A többi nyelven nincs e tudományterületnek megfelelő terminológiája és olvasóközönsége sem.

A nyelvi sokféleség nem csak a keresést nehezíti, hanem a tudományosan elismert adatbázisokban való megjelenést is. Nem ismeretlen ez a jelenség számunkra, magyaroknak sem, hisz a kisnyelven publikálóknak ez közös sorsa. A világnyelveket használói nem írnak és olvasnak más nyelven. Az adatbázisokban is főleg az angol nyelvű irodalmat referálják.

Sőt az állományfejlesztés költségeit is megterheli az, hogy az egyes dokumentumokból tekintettel a nyelvi sokféleségre többes példányokat kell beszerezni a területen használt nyelveken íródott dokumentumokból.

Az infrastruktúra fejletlensége miatt a dokumentumtípusok körében nagyon népszerűek a *CD-ROM-ok.* Nem kell magyaráznunk ennek okát olyan világban, ahol a jó telefonhálózat hiánya, az energiaellátás akadozása megnehezíti a könyvtárak gépesítését és hálózatban való üzemeltetését.

Speciális, egymással szorosan együttműködő, szakinformációs központok kialakítására van szükség (alternatív energiaellátás, egészségügy, oktatás, bányászat, mezőgazdaság stb. terén). A már említett fenntartható fejlődés is csak ezek segítségével érhető el Afrikában is. Vannak erre példák Közép- és Dél Afrika országaiban. A kormányoknak fel kell ismerniük az országos könyvtári és informatikai rendszer létrehozásának szükségességét.

Modern források a tudományos kutatás szolgálatában

3.5.1. African Virtual Library and Information Network (AVLIN)
Az ENSZ Információfejlesztési Bizottsága (CODI) 2001 szeptemberében javasolta az AVLIN létrehozását a kontinensen bárhol élők számára az információforrásokhoz való hozzáférés megvalósítása érdekében.

Az Afrikai Virtuális Könyvtári és Információs Hálózat célja, hogy összekapcsolja a könyvtárakat, információs központokat, szakkönyvtárakat, speciális hálózatokat, s ezáltal a régió lakosai számára elérhetővé tegyék az őket érdeklő információkat, segítsék az afrikai, illetve az Afrikával foglalkozó kutatók, döntéshozók munkáját. A híd szerepét töltheti be ez a hálózat Afrika és a fejlett világ között. Közös projekt, melyben részt vesz az ECA (Afrikáért Gazdasági Bizottság) és különböző érdekelt regionális intézmények és afrikai könyvtárak közössége.

Az afrikai digitális könyvtár
Az afrikai digitális könyvtár (African Digital Library)
A digitális könyvtár használata minden Afrikában élő számára ingyenes regisztráció után elérhető. Linkekkel számos egyéb online könyv-

tár elérését is biztosítják, de felhívják a figyelmet, hogy ezek között vannak olyanok, amelyek csak regisztrációs-, illetve tagdíj ellenében használhatók.

Afrikai Online Digitális Könyvtár 2
Az African Online Digital Library (AODL) célja, hogy a tanulókat, kutatókat, intézményeket a lehető legszélesebb körben ellássa többféle nyelven, különböző multimédiás anyagokkal elsősorban Nyugat- és Dél-Afrikában, afrikai és más, elsősorban amerikai kutatók számára. Az amerikai kedvező digitalizálási tapasztalatokat igyekeznek afrikai környezetben alkalmazni, átültetni.

Egészségügyi információk

Forrása az AMREF, melynek központja Nairobiban van, forrásközpontja pedig Dar-es-Salaamban, Tanzániában. Több mint 6000 nemzetközi folyóiratot, 7500 elektronikus könyvet tartalmaz. Korlátlan hozzáférést biztosít minden egészségügyi szakember illetve egészségügy iránt érdeklődő számára.

Zenei információforrás

1LAM, a szubszaharai övezet legnagyobb zenei gyűjteménye.

Régészeti információforrás

A „The African- Archaeology", az Anthropology Recources on the Internetből fejlődött ki 1995-től.

Tagjai afrikai intézmények, egyetemek, illetve afrikai régészettel foglalkozó intézmények a világ minden tájáról. Dokumentumai között régi térképek, könyvek, bibliográfiák, adatbázisok, kézikönyvek, folyóiratok találhatók.

Egy példa a modern egyetemi könyvtárra: Ghána

Ha arra gondolunk, hogy Etiópiában 1950-ben született meg az első egyetemi könyvtár, akkor megfelel a valóságnak az az állításunk, mely szerint rohamléptékű a fejlődés. Az egyetem weblapján találhatunk e-hírlevelet, melyben éppen a legutolsó hír egy olvasással kap-

csolatos konferencia. Láthatjuk, hogy nem ismeretlen fogalom előttük az e-learning sem.

WiderNet.Org

Az egyetemek nagy problémája a felsőoktatás és kutatás számára szükséges források elérése. Ezt az akadályt hárítja el a műholdon elérhető anyagokhoz való hozzáférés a WiderNeten keresztül. Ez egy nonprofit projekt az Iowa University-n az országok közötti digitális kommunikáció fejlesztésére.

A rendszer egyébként a könyvtárosokat is megtanítja arra, hogyan digitalizálhatják és tehetik elérhetővé anyagaikat az afrikai és Afrikát kutató érdeklődők számára.

Minden résztvevő egyetemet ellátnak az eGranary Digital Library anyagával, melynek segítségével professzorok és diákok dokumentumok millióihoz jutnak nagy sebességgel és alacsony áron. Előnye: megtanít kezelni az információs technológiát, információs tartalom létrehozását segíti, fejleszti az internet-használatot, a közös munkában való részvételt, segíti a publikációk gyors közzétételét.

Vakok online könyvtára, a BLINDLIB

Az esélyegyenlőség biztosítására való törekvés példája, nemcsak a hátrányos térségekbe való eljuttatása az információnak, hanem a fizikai hátránnyal küszködők segítése. Erre is találtam példát.

A könyvtár küldetése, hogy nemzeti vagy annál szélesebb szinten is ellássa információval vagy dokumentummal mindazokat, aki nem képesek a nyomtatott műveket elolvasni. Számukra is lehetővé válik, hogy az általuk igényelt mű, azon a nyelven, abban a környezetben, ahol ér, elérhető legyen. Dél-Afrikában illetve a Szahara- alatti övezetben ingyenesen postai úton is szolgáltatnak ilyen dokumentumokat.

Elektronikus dokumentumtípus

Az elektronikus folyóiratok adatbázisának, az African Journals Online hihetetlen gyors fejlődését nyomon követve láthatjuk, hogy 1998-tól napjainkig az egyik legfontosabb információforrássá nőtte ki magát. Kezdetben csak tartalomjegyzék-szolgáltatást nyújtott. 2000-ben már 50 angol nyelven kiadott afrikai folyóiratot figyelt, a mezőgazdaság,

technika, egészségügy és társadalomtudományok köréből. A tartalomjegyzéken túl referátumot is készítettek, s fénymásolatban cikkek megküldésére is vállalkoztak. 2003-ban már 175 folyóiratot figyeltek, francia nyelvűeket is 21 afrikai országból. 2004-re pedig, mint az egyik legnagyobb adatbázis-forgalmazó, weben keresztüli elérést és fulltextes hozzáférést is biztosít.

Valójában kereskedelmi cég működteti, de non-profit szervezetként elsődleges szempont az információhoz való széleskörű hozzáférés biztosítása.

A mi szakmánkat az African Journal of Libray, Archive and Informatin Science című lap képviseli.

SABINET

22 éve jött létre elektronikus információk közvetítésére: tartalmaz online folyóiratokat, jogi adatbázist, fulltexes hozzáférést, online referenszt, és segíti a könyvtárközi kölcsönzést.

Itt érhető el a NetLaw, amely 700 törvény szövegét tartalmazza.

A könyvtárak felelőssége az Afrikáról kialakult képért

Afrika sokat tud adni a világnak és sokat tud kapni a világtól. A könyvtárosoknak e gondolat jegyében kell tevékenykedniük. A híd szerepét kell betölteniük a világ és a lakosság között. Mutassák meg intézményük segítségével mindazokat az értékeket, amivel ez a kontinens bír. Ne mindig csak az árnyoldalról beszéljenek, hanem mutassák meg a kontinens pozitív oldalát is.

Az Új Alexandriai Könyvtár

Tekintettel arra, hogy személyesen nem volt alkalmam látni a könyvtárat, bemutatásakor a *http://www.bibalex.org/Libraries/Presentation/-Static/15210.aspx?dummy=0* elérhetőségű weblap információira támaszkodom.

Három kontinens – Ázsia, Afrika, Európa – találkozásánál volt tehát a civilizáció bölcsője: Alexandriában. A könyvtár, a tudás tárháza elpusztult, de az egyiptomi kormány az UNESCO segítségével elhatá-

rozta egy új Alexandriai Könyvtár megépítését, hogy fontos kulturális, oktatási és tudományos célokat szolgáljon. Az ötlet 1974-ben vetődött fel.

A tervezés csaknem 30 évig tartott, de megérte a várakozás, mert 2002 októberében egy hatalmas, világszínvonalon álló intézményt sikerült létrehozni. Az épület nagyjából azon a helyen áll, ahol az ókori könyvtár épült 2000 évvel ezelőtt. Az új intézmény célja az UNESCO szerint segíteni a fejlődést és tudásmegosztást, megerősíteni a kulturális azonosságot és sokféleséget, a civilizációk közötti párbeszédet.

A mai Bibliotheca Alexandriát, éppúgy, mint elődjét, a kultúra, a természettudomány, a kutatás központjának szánták, könyvtárral, múzeummal, planetáriummal, kiállítóterekkel, oktatási és konferencia terekkel.

Weblapján utal a küldetésére: ablak a világra, a világnak Egyiptomra, a digitális kor kihívásainak való megfelelés eszköze, emberek, népek és civilizációk közötti párbeszéd központja kíván lenni.

2002. október 28-án avatták fel az új könyvtárat, mely kisugárzásában vetekedni kíván ókori elődjével. Hoszni Mubarak egyiptomi elnök közel 800 vezető politikust, tudóst, köztük 14 Nobel-díjast hívott meg az ünnepségre, melyet eredetileg korábbra terveztek, de a palesztinokkal való szolidaritás miatt későbbre halasztották.

Az épület

A könyvtár hét évi munkával, másfél millió euró költséggel épült újjá a Földközi-tenger partján, a Nílus deltájában fekvő nagyváros peremvidékén, megközelítően azon a helyen, ahol ókori elődje állt. 1989-ben az egyiptomi kormány nyílt versenypályázatot írt ki az újjáépítendő Alexandriai Könyvtár terveinek elkészítésére. 650 pályamű érkezett, s óriási meglepetésre a Snehetta nevű építésziroda nyerte el a megbízást. Ennek a kis norvég cégnek, amely korábban csak néhány nagyobb volumenű épületet tervezett, és hasonló pályázaton még soha nem nyert, sikerült olyan egyszerű, de nagyszerű épületet létrehozni, ami a világ építészeink elismerését is elnyerte.

A könyvtár épülete 11 szintes, 85 405 m^2 üvegből és betonból készült. Korong alakú tetőzete a felkelő napot jelképezi, utalva az ókori Egyiptom kultúrájának egyetemes jellegére és annak egész világra kiterjedő kisugárzására.

„Az épület lényegét tekintve egy átlósan kettémetszett álló henger, melynek világos térgeometriája sok rokon vonást mutat az ókori Egyiptom építészeti csodáival. A hengerpalástba oldalról ékelődő egyenes vonal valójában gyaloghíd, amely a könyvtárat déli irányban köti össze az Alexandriai Egyetemmel. A híd egy forgalmas utca felett csatlakozik a könyvtár második emeletéhez és a tenger felé halad tovább az épület északi oldalánál fekvő köztérig.

A gyaloghídtól nyugatra eső részen bemélyedést vágtak a hengerbe, és az így létrejött tág térben alakították ki a könyvtár főbejáratát. A főbejárat egy régebben épült konferenciaterem ajtajára néz, mintegy jelképéül az idősebb szomszéd iránti tiszteletnek. A két épület között kockakővel burkolt tér nyílik, ennek talajába pedig egy planetáriumnak otthont adó hatalmas gömböt süllyesztettek.

A tervezők egy ferde darabot kivágtak a henger alakú konstrukcióból. Ez általában elliptikus felületet eredményezne, de ennél az épületnél már a kiindulópont is egy megdöntött elliptikus henger volt, így a földszint felülete és a tető lejtős síkja tökéletes kört formál. A könyvtár ferde dőlésszögű falai kivétel nélkül észak felé, a tenger irányába mutatnak, akárcsak a tetőkorong szerkezetének lejtése. A szabályos henger statikus test, a könyvtár rendhagyó geometriája viszont mozgást sugall – ezt az érzést erősíti a tízemeletes épület függőleges kiterjedése is: talajszint alatti tízméteres mélységből emelkedik 32 méteres magasságig.

A henger délre néző falait gránitlapok borítják, melyeket nem fűrésszel vágtak méretre, hanem nagyobb tömbökből hasítottak ki. Az egyenetlen, ám lágy körvonalú felülettel rendelkező gránitlapokra az ábécé betűit vésték a világ minden tájáról.

A nap állásából adódó fényjelenségek és az épülethez illeszkedő medence vízfelszínén tükröződő elektromos világítás miatt a gránitba vésett szimbólumokon élénk árnyjáték figyelhető meg, mintha csak egy ősi egyiptomi templom falait szemlélnénk. A könyvtár monumentális aulája markáns belső teret képez 160 méter átmérőjű félkörével. Az ívelt fal nyílt függőleges csatlakozásokkal ellátott betonelemekből készült, míg az egyenes falat Zimbabwéből származó csiszolt feketekővel burkolták. A padlót hét lépcsőzetes szintre osztották, melyek észak felé, a Földközi-tenger irányába lejtenek.”

A forrás szerzője: Norvég Építészeti Múzeum

Olvasóterme jelenleg a világ legnagyobb olvasói tere.

Gyűjtemény

Gyűjteménye máris Közép-Kelet és Afrika legnagyobb gyűjteményének tekinthető. Állománya 240 000 könyv, 1.500 időszaki kiadvány.

„A nyitás időpontjára hozzávetőleg 240 ezer kötet gyűlt össze a könyvtár állományában, de az intézmény vezetői azt tervezik, remélik, hogy öt éven belül nyolcmillió kötet otthona lesz az alexandriai könyvtár. Az építők szerinte bibliotéka olvasóterme a legnagyobb a világon." – adta hírül a korabeli sajtó.

A régi könyvtár állománya 100–120 000 mai könyv állományának felelne meg. Technikai felszerelése: 5000 számítógép. Az új épület 8 millió dokumentum befogadására lesz alkalmas.

A weblap alapján 480 000 dokumentum található a Bibliotheca Alexandriában különféle dokumentumtípus formájában!

Afrika könyvtárügyének segítése: könyvtárépítési projekt, az UNESCO támogatása a digitalizálás terén, könyvtárosok, információs szakemberek képzése

Az African Library Project

A könyvtárépítési programok, a nyomtatott dokumentumok minden digitalizálási projekt ellenére fontosak maradnak, ugyanis nem tudható, hogy a digitalizált tartalmak meddig tárolhatók. Egyelőre nincs tapasztalat, mennyi ideig maradnak meg az információhordozókon, vagy a folyamatosan fejlődő szoftverek és hardverek nem teszik-e lehetetlenné a megjelenítést, s hogy nem fordul-e elő, hogy a megmentendő digitalizált tartalom hamarabb elvész, mint az eredeti!

Az írástudás képességének kialakítására, gyakorlására, hasznának felismertetésére szükség van könyvtárak létrehozására, építésére. A projekt eddigi eredménye több mint 100 új könyvtár építése, 48 partneri kapcsolat kiépítése az adományozók és a helyiek között.

A NEPAD Program (New Partnership For Africa's Development)

A program célja, hogy kiszabadítsa Afrikát jelenlegi helyzetéből. Afrika államai is minden tőlük telhetőt megtesznek a cél érdekében, de újfajta együttműködésre számítanak az ENSZ, a G8-ak és a különböző fejlettebb országok részéről. A NEPAD fő céljai között szerepel többek között a fizikai infrastruktúra, az utak, az energiaellátás, az információs- és kommunikációs technológia, a humánerőforrások, a képzés fejlesztése. Ezek megvalósulása jótékonyan hat majd a könyvtárak és szolgáltatásaik fejlődésére.

A program megvalósulásra egy példa: internet segíti a tanulást, s az információhoz való hozzáférést egy kis ugandai faluban. Az energia folyamatosságát egyelőre generátor segítségével biztosítják. Az e-school lehetővé teszi, hogy az elmaradott térségben élők is bekapcsolódjanak a világhálóba. Mintegy 600 000 általános és középiskola ellátását tervezik megvalósítani.

Ennek a programnak a könyvtárak szempontjából azért van nagy jelentősége, mert a könyvtártípusok közül az iskolai könyvtárak fedik le legjobban, legegyenletesebben a földrajzi teret. Ez a megoldás segítheti a rural övezetben élők felzárkóztatását, ahol nagyon sok jó képességű fiatal csak azért nem tud előrejutni, mert szegény. A NEPAD e-schools hálózat összekapcsolja a diákokat a világgal.

Világ Emlékezete

A Világemlékezet Program célja, hogy a világ értékes levéltári anyagait, könyvtári gyűjteményeit regisztrálja, megőrizze a pusztulástól, illetve széles körben hozzáférhetővé tegye. A világ dokumentum öröksége mindenkié, meg kell őrizni, s akadálytalan és egyenlő hozzáférést kell biztosítani elérésükhöz. Azaz az egyetemes hozzáférés lehetőségét kell megteremteni.(Lásd: UAP!) Ebben azonban figyelembe kell venni a szerzői jogokra vonatkozó szabályokat és bizonyos helyi indíttatású korlátozásokat. A megőrzéshez sokszor megfelelő technikai feltételek biztosítása esetén van csak mód.

Mikor azt mondtuk, sokat tanulhat a világ Afrikától, említsük meg, hogy az UNESCO Világ emlékezete programja is bizonyítja ezt. A Nemzetközi Tanácsadó Bizottság legutolsó ülése 2007. június 11-15.

között éppen Afrikában, Pretoriában volt. A program által megőrzésre, elérhetőségre érdemes dokumentumok száma Afrikában folyamatosan nő, de még így is elmarad más földrészekétől. Oka lehet a tradicionális íráskultúra, esetleg a megfelelő tudatosság hiánya, illetve a megőrzési technikai feltételeinek biztosításának nehézségei. A Program igyekszik a hátrányos helyzetű országokat anyagilag segíteni e téren.

5.1. *AFRIKA- VILÁGEMLÉKEZET PROGRAM AFRIKÁBAN*

Africa – Christopher Okigbo Collection (2007) Benin – Colonial archives (1997) Egypt:

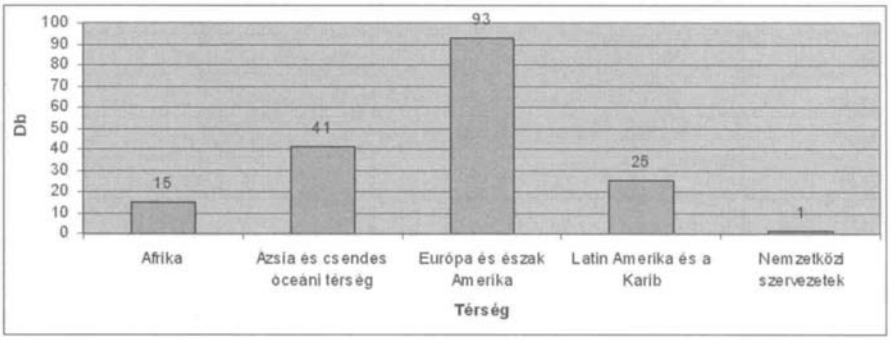
- The Memory of the Suez Canal (1997)
- Deeds of Sultans and Princes (2005)
- Persian Illustrated and Illuminated Manuscripts (2007)

Ethiopia – Treasures from National Archives and Library Organizations (1997) Mauritius – Records of French Occupation of Mauritius (1997)

Namibia – Letter Journals of Hendrik Witbooi (2005)

Senegal – Afrique occidentale francaise, AOF (1997) South Africa

- The Bleek collection (1997)
- Archives of the Dutch East India Company (2003)
- Criminal Court Case No. 253/1963 (State Versus N Mandela and Others) (2007)
- Liberation Struggle Living Archive Collection (2007) Tanzania
- German Records of the National Archives (1997)
- Collection of Arabic Manuscripts and Books (2003)

Készítette az UNESCO adatai alapján annyi módosítással, hogy az Arab félsziget országait nem Afrikához soroltuk: Szénászky Mária

A grafikonon látható, hogy Afrika a többi térséghez képest még mindig kevesebb figyelmet kap, mint amennyit az ottani értékek megérdemelnének.

Magyarország és Afrika kulturális kapcsolata

Az Euro–Arab Task Force keretében négy magyar projekt-tervezet (Bartók Béla algériai zenei–néprajzi gyűjteményének tudományos feldolgozása, az Alexandriai Könyvtár szakembereinek magyarországi informatikai továbbképzése, az oktatás minőségbiztosítása terén elért hazai eredmények terjesztése, a Magyar Iszlám Intézet kapcsolatépítése) megvalósítását továbbra is szorgalmazzuk.

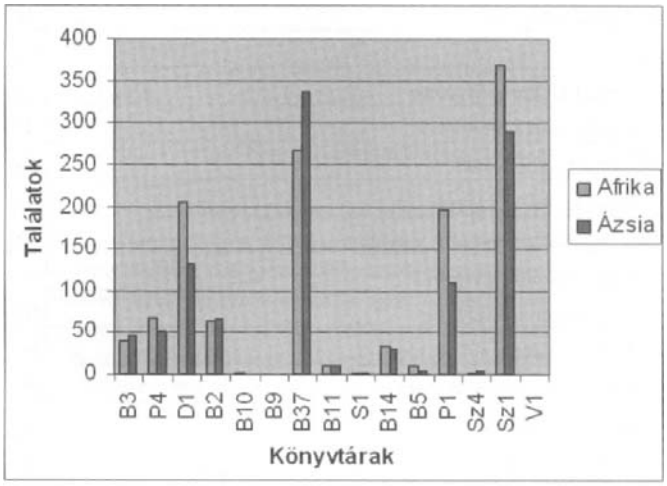
Magyarországi könyvtárak Afrika rekordjainak száma

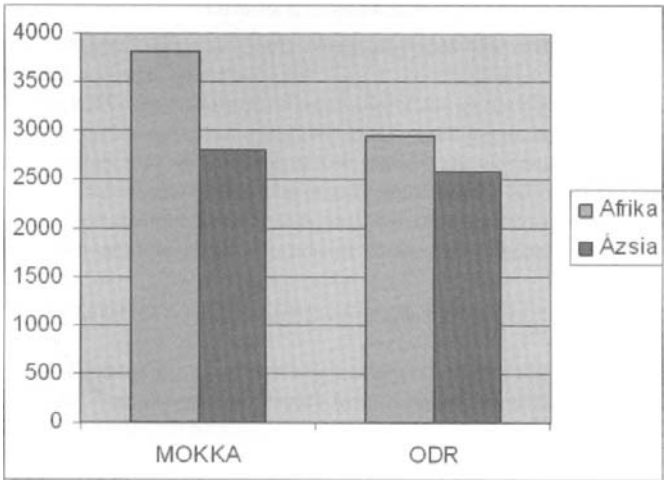
Az adatok nem mutatják a magyarországi könyvtárakban található művek teljes számát, csak jelzésértékűek. Könyvtárhasználókat kérdeztem meg, mit gondolnak, a magyar könyvtárak állományában Afrikáról vagy Ázsiáról találunk több művet? Gondolomra kivétel nélkül mindenki, Ázsiát jelölte meg. (én is). Ezután megnéztem a két nagy adatbázist MOKKA-t és az ODR-t, illetve néhány nagy gyűjteménynyel rendelkező könyvtárat, s bizony Afrikáról több találatot kaptam.

A könyvtárak tehát gyűjtenek információt, s valószínű éppen azért, mert az olvasók igénylik ezt. Vagyis Afrika nem is esik olyan messze tőlünk, érdeklődési körünktől, mint azt első pillanatban gondolnánk.

	Afrika	**Ázsia**
B3	40	47
P4	67	50
D1	206	131
B2	63	65
B10	2	1
B9	0	0
B37	267	337
B11	11	11
Si	+ 3	3
B14	34	29
B5	11	5
P1	197	109
Sz4	3	5
Szl	368	291
VI	0	0
MOK	3807	2957
ODR	2810	2586

A könyvtárakban található Afrikával és Ázsiával foglalkozó rekordok számának összehasonlítása

Akadémia Könyvtár	B3
Baranya Megyei Könyvtár	P4
Debrecen	Dl
Eötvös Loránd Tudományegyetem	B2
Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár	B10

Központi Statisztikai Hivatal	B9
Magyar Tudományos Akadémia	B37
Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem	Bi l
Nyugat-Magyarországi Egyetem	S 1
Országos Idegennyelvű Könyvtár	B14
Országos Mezőgazdasági Könyvtár	B5
Pécsi Tudományegyetem Könyvtára	P1
Somogyi Könyvtár, Szeged	Sz4
Szegedi Egyetemi Könyvtár	Szl
Veszprémi Egyetemi Könyvtár	V1
Magyar Országos Közös Katalógus	MOK
Országos Dokumentum-ellátási rendszer	ODR

Könyvtárak kódjainak feloldása

MELLÉKLETEK

NEMZETKÖZI DOKUMENTUMOK

1. A FÖLD CHARTA

A Charta előszavából kiderül, hogy világméretű összefogással tudjuk biztosítani Földünk fennmaradását:

„Sorsdöntő, világtörténelmi fontosságú pillanathoz érkeztünk: az emberiségnek meg kell választania jövőjét. Világunk egyre törékenyebbé válik, egyre inkább egymásra vagyunk utalva – a jövő szép ígéreteket hordoz, és óriási veszélyeket rejt. Ha tovább akarunk lépni, fel kell ismernünk, hogy az életformák és kultúrák csodálatos forgatagában is egyetlen nagy család tagjai, közös sorson osztozó közösség is vagyunk. Össze kell fognunk egy egész világra kiterjedő, fenntartható

társadalom megvalósításáért, amelynek alapja a természet tisztelete, az egyetemes emberi jogok, gazdasági igazságosság és a béke kultúrája. Ezen cél érdekében rendkívül fontos, hogy mi, a Föld népei, egyértelműen kifejezésre juttassuk felelősségérzetünket egymás, nagyobb életközösségünk és a jövő nemzedékei iránt."

A Charta harmadik – a társadalmi és gazdasági igazságossággal –, illetve a negyedik – a demokrácia, erőszakmentesség és béke megvalósulásának fontosságával foglalkozó – fejezete kapcsolódik a könyvárakhoz.

2. ENSZ JOHANNESBURGI VILÁGTALÁLKOZÓ

Az ENSZ-nek kötelessége az előbbi elvek megvalósulása érdekében lehetőséget adni a fejlődő országok számára.

52. „Segítsék a fejlődő országokat és az átalakuló gazdaságú országokat a digitális szakadék csökkentésében, a digitális lehetőségek megteremtésében, valamint a fejlődés érdekében az információs és kommunikációs technológiák által nyújtott lehetőségek kihasználásában a technológiák átadásával a kölcsönösen elfogadott feltételek szerint, továbbá pénzügyi és szakmai segítség biztosításával; ebben az összefüggésben támogassák az Információs Társadalmi Világtalálkozót."

2.1. A FENNTARTHATÓ FEJLŐDÉS AFRIKA SZÁMÁRA

A kiemelt gondolatok ugyan az afrikaiak minden tevékenységét átfogják, de van bennük egy közös mozzanat: mindegyik megvalósításához szükség van arra, hogy a fejlődést lehetővé tevő információk (módszerek, tudás...) eljussanak az érintettekhez, ehhez pedig szükség van azokra az intézményekre, melyek azokat tárolják, s az ott élő népesség számára legérhetőbb módon szolgáltatják is.

„62. Az Egyesült Nemzetek Környezet és Fejlődés Konferenciája óta a fenntartható fejlődés továbbra is megfoghatatlan maradt számos afrikai ország számára. A szegénység nagy kihívás maradt és a kontinens országainak többsége nem tudott teljes mértékben részesedni a

globalizáció lehetőségeiből, amely tovább súlyosbította a kontinens marginalizálódását. Afrika fenntartható fejlődésre irányuló erőfeszítéseit jelentős mértékben akadályozták konfliktusok, a nem kellő mértékű beruházások, a korlátozott piacra jutási lehetőségek és az ellátói oldalról jelentkező korlátok, a fenntarthatatlan adósságterhek, a régóta csökkenő hivatalos fejlesztési segélyezési szintek, valamint a HIV/AIDS hatása. A Fenntartható Fejlődés Világtalálkozónak újra életre kell keltenie a nemzetközi közösség kötelezettségvállalását e sajátságos kihívások kezelésére és egy új jövőképet foganatosítani a „Feladatok a XXI. századra" program végrehajtására irányuló, Afrikában megvalósítandó konkrét intézkedések alapján. Az Új Partnerség Afrika Fejlődéséért (NEPAD) az afrikai vezetők által elfogadott, Afrika népeinek tett kötelezettségvállalását jelenti. Ennek keretében elismerik azt, hogy az afrikai országok közötti, valamint a köztük és a nemzetközi közösség közötti partnerségek kulcsfontosságú elemei egy mindenki által elfogadott és közös jövőképnek a szegénység felszámolására, továbbá ennek célja az, hogy országaikat mind egyénileg, mind együttesen a fenntartott gazdasági fejlődés és a fenntartható fejlődés útján indítsák el, miközben a világ gazdaságának és közösségének aktív résztvevői."

Jó néhány alpontban részletezik a fenntartható fejlődés eléréséhez szükséges intézkedéseket. Ezek közé tartozik a technológia fejlesztése, afrikai kiválóság-központok és kutatási intézmények létrehozása és fejlesztése, amelyek alkalmasak a világszínvonalon álló technológiák alkalmazására. Oktatási programok kidolgozása, a fiúk és a lányok közötti különbségek eltörlése, megfelelő tudással rendelkező munkaerő képzése fontos feladat. Mindezekhez szükség van megfelelő oktatási, kulturális intézmények, azaz iskolák és könyvtárak fenntartására.

Az ipar és energiaellátás fejlesztése, az energiához való hozzáférés biztosítása, megfizethető közlekedési rendszerek és infrastruktúra nélkül az előbbi célok nem valósíthatók meg. Az afrikai országok egymás közötti kapcsolattartása, az országon belüli információáramlás megvalósítása nélkül nem tud eredményesen működni a kontinens. A technikai háttér mellett olyan intézményhálózat kialakítását is meg kell valósítani, amely közvetíteni képes a megfelelő információt a lakosság számára. Ez a hálózat jól felszerelt könyvtárak hálózata.

3. UNESCO DIGITÁLIS ÖRÖKSÉG VÉDELME

A digitális örökség védelmével kapcsolatos Charta állásfoglalás (Magyar UNESCO Bizottság nem hivatalos fordítása elfogadva) az UNESCO Közgyűlésének 32. ülésszakán, 2003. október tizenhetedikei ülésén a közgyűlés:

„– megfontolva, hogy az örökség eltűnése, bármilyenformában is legyen, minden nemzet örökségének szegényedését jelenti,

– emlékeztetve arra, hogy az UNESCO Alkotmánya kimondja, hogy a Szervezetnek fenn kell tartania, növelnie és terjesztenie kell a tudást, biztosítania kell a világ könyvei, művészeti alkotásai, történelmi épületei, és tudományos eredményei örökségének fennmaradását és megóvását, valamint arra, hogy az „Információ Mindenki Számára" Program cselekvési és vitafórumot biztosít az információs politikák és a rögzített tudás megőrzése számára, és arra, hogy a „Világemlékezet Program" a világ dokumentum örökségének megőrzését és mindenki számára történő hozzáférhetőségét célozza meg..»„

Tekintettel arra, hogy a nyomtatott örökség megőrzésének alappillére a könyvtár, a digitális örökség megőrzésében is fontos szerepet kell vállalnia. A digitális tartalmak jelentősége, hogy

a digitális örökséget nem korlátozza az idő, a földrajzi elhelyezkedés, a kultúra, vagy a formátum. Kultúra-specifikus, de minden ember számára potenciálisan elérhető. A kisebbségek beszélhetnek a többségekkel, az egyén a globális hallgatósággal. Minden régió, ország, közösség digitális örökségét meg kell védeni, és hozzáférhetővé kell tenni, hogy biztosítani lehessen az egyes népek, nemzetek, kultúrák és nyelvek képviseletét hosszú időn keresztül."

4. A KÖNYVTÁROS SZAKMA NEMZETKÖZI IRÁNYELVEI

Hogyan jelennek meg ezek az elvek a szakmánkban? Ezeket az elveket a könyvtárosok nemzetközi szervezetei határozzák meg, illetve alkalmazzák.

4.1. AZ IFLA KÖZKÖNYVTÁRAKRA VONATKOZÓ IRÁNYELVEI A közkönyvtár meghatározása

A közkönyvtárak a világ minden táján megjelentek. Előfordulnak különféle társadalmakban, különböző kultúrákban és a fejlődés más-más szakaszaiban. Noha működésük változatos körülményei elkerülhetetlenül különbségekhez vezetnek szolgáltatásaikban és a szolgáltatás módjában, természetszerűen közös jellegzetességeik vannak, amelyeket az alábbiak szerint lehet meghatározni.

„A közkönyvtár olyan intézmény, amelyet a közösség alapít meg, tart fenn és finanszíroz akár a helyi, regionális vagy országos közigazgatás, akár a közösség más szervezeti formája által.

Hozzáférést biztosít a tudáshoz, információhoz és művészeti alkotásokhoz egy sor forrás és szolgáltatás révén, s egyaránt rendelkezésére áll a *közösség minden tagjának,* tekintet nélkül fajra, [származásra – a ford.], nemzetiségre, korra, nemre, vallásra, nyelvre, fogyatékosságra, gazdasági helyzetre, munkaviszonyra és képzettségre.

A közkönyvtár elsődleges célja, hogy változatos hordozókon megjelenő forrásokkal és szolgáltatásokkal elégítse ki az egyének és csoportok tanulmányi, információs és önmegvalósításukkal kapcsolatos igényeit, beleértve a szórakozást és kikapcsolódást is. Azzal, hogy az egyén számára hozzáférést nyújtanak a tudás, a gondolatok és vélemények széles és változatos köréhez, fontos szerepük van a demokratikus társadalom kialakításában és fenntartásában”.

A közkönyvtár tehát segíti az oktatást, az információhoz való szabad hozzáférést, az önmegvalósítás eszköze, különös tekintettel figyel a gyerekekre és fiatalokra. A közkönyvtáraknak nagy szerepe van egy nemzet kulturális és társadalmi életének fejlődésében. Amennyiben megfelelően működik, a változás előmozdítója lehet az adott közösségben. Az egyik legdemokratikusabb intézményként figyel a helyi közösségi igényekre, a szükséges információt mindenki számára korlátozás nélkül rendelkezésre bocsátja. Ehhez megfelelő épület és működtetési forrás szüksége, hogy az adott földrajzi térben akár falak nélküli, virtuális könyvtárként juttassa el az információt és dokumentumot az érintettekhez.

Ehhez az alábbi állományfejlesztési elveket kell betartania a használók igényeinek kielégítése érdekében:

„Speciális szolgáltatásokról és dokumentumokról kell gondoskodni azok számára, akik bármilyen okból képtelenek élni a szokásos szolgáltatásokkal és dokumentumokkal, így például a nyelvi kisebbségek tagjainak, a fogyatékkal élőknek, a kórházi ápoltaknak vagy a börtönök foglyainak.

Minden korosztály találjon benne a maga igényeit kielégítő anyagot.

Gyűjteményei és szolgáltatásai foglalják magukba az alkalmas ismerethordozók és *korszerű technológiák* minden fajtáját, csakúgy, mint a *hagyományos* dokumentumokat. Alapvető fontosságú a *kiváló minőség,* valamint a *helyi igényeknek* és körülményeknek való megfelelés. A gyűjtemény egyaránt tükrözze az aktuális irányzatokat és a társadalom fejlődését, valamint az emberi törekvések és képzelet emlékeit.

A gyűjteményeket és szolgáltatásokat *nem szabad alávetni semmiféle ideológiai, politikai vagy vallási cenzúrának, sem gazdasági nyomásgyakorlásnak."*

(Forrás: Az IFLA/UNESCO közkönyvtári nyilatkozata, 1994)

A használók igényeinek kielégítése érdekében

„A közkönyvtár szolgáltatásait a *hozzáférés egyenlősége* alapján nyújtja mindenki számára, tekintet nélkül korra, származásra (fajra), nemre, vallásra, nemzetiségre, nyelvre vagy társadalmi helyzetre.

Az egész országra kiterjedő könyvtári koordináció és együttműködés érdekében a törvényalkotásnak és a stratégiai terveknek egy olyan *országos könyvtári hálózatot* kell meghatározniuk és támogatniuk, amely általánosan elfogadott szolgáltatási normatívákon alapszik.

A közkönyvtárak hálózatát a nemzeti, regionális, tudományos és szakkönyvtárakkal, valamint az iskolai, főiskolai és egyetemi könyvtárakkal *összehangolva* kell kialakítani.

A szolgáltatások legyenek *fizikailag hozzáférhetők* a közösség minden tagja számára.

Ez a követelmény jól telepített *könyvtárépületeket,* jó olvasási és tanulási körülményeket és segédeszközöket, megfelelő *technológiákat* és elegendő, a használók *időbeosztásához igazodó* nyitva tartást kíván

meg. Azokhoz, akik nem képesek felkeresni a könyvtárat, a *könyvtár falain túlnyúló* szolgáltatásokkal kell eljutni.

A könyvtári szolgáltatásokat a falusi és a városi *közösségek eltérő igényeihez* kell hozzáigazítani."

(Forrás: Az IFLA/UNESCO közkönyvtári nyilatkozata, 1994) *4.2. AZ ELVEK MEGVALÓSULÁSÁT SEGÍTŐ PROGRAMOK, SZERVEZETEK*

4.2.1. UBC Program (1973)

Az egyetemes bibliográfia számbavétel világméretű megvalósítása. Afrikában az utóbbi éveknek köszönhető, hogy megjelennek a kurrens nemzeti bibliográfiák. Pl.: Namíbia

4.2.2. UAP Program (1982)

A dokumentumokhoz való egyetemes hozzáférés biztosítása – Könyvtárközi kölcsönzés.

A legtöbbet kölcsönző országok között szerepel Dél-Afrika.

Mindezeknek a programokba való bekapcsolódás megkönnyítésére éppen Nairobiban (1984) tartott konferencián határozta el a szervezet egy a harmadik világ könyvtárügyének előmozdítása nevű program (ALP) elindítását.

1976-ban megalakított regionális szekcióban az afrikai országok száma 1995-ben: 88, 2002-ben: 133.

4.2.3. UDT (1985)

Egyetemes adatáramlás és telekommunikáció segítésére létrehozott szervezet.

Preservation and Conversation (PAC) (1986– hat regionális központtal).

A párizsi nemzetközi központ egyúttal Nyugat-Európa, Közép-Kelet és Afrika regionális központja.

Kék Pajzs (védelem háború, természeti csapás esetén) nyújt segítséget.

4.2.4. FID (Nemzetközi Információs és Dokumentációs Szövetség)

„Mint egy valódi nemzetközi, nem kormányzati szervezetnek, a FID érdeklődése kiterjed a világ valamennyi országában folyó információs tevékenységre. Hat regionális bizottságának (a Szaharától délre fekvő Afrika; Ázsia és Óceánia; a Karib-térség és Észak-Amerika; Európa; Latin-Amerika; Közép-Kelet és Észak-Afrika) az a célja, hogy előmozdítsa és koordinálja a FID tevékenységét a különböző régiókban. A FID tisztában van azzal, hogy a szegényebb országokban kevés intézmény vagy személy engedheti meg magának, hogy kifizesse a tagdíjat. Próbálkozás történt annak a szakmai elszigeteltségnek a feloldására, amelyet oly gyakran tapasztaltak a kollégák ezekben az országokban: különlegesen alacsony tagdíjak léptek érvénybe 1999-ben az intézményi és egyéni tagok számára az ENSZ által legkevésbé fejlettnek tekintett 48 országban. Ugyanakkor intézkedtek, hogy a FID-tagok, fejlesztési segítséget nyújtó ügynökségek és mások is szponzorálhassanak új tagokat ezekben és más fejlődő országokban." (Papp I. 2000.)

A FID speciális projekteket is indít. Ilyen volt az International Development Research Centre (IDRC) által végzett tevékenység, melynek célja fejlődő országok kormányainak nyújtott segítség országuk környezeti információs rendszereinek fejlesztéséhez vagy a nemzeti információs politikák és stratégiák kialakításának vagy az emberi jogi dokumentumok digitalizálásának segítése. 1995-ben megalakult a Globális Információs Szövetség, melynek célja, hogy összehangoltan emeljen szót az információs társadalom fejlődésével kapcsolatosan.

A két szervezet (az IFLA és a FID) a szegényebb országok számára lehetővé teszi, hogy csökkentett tagdíj ellenében mindkét szervezetbe beléphessenek.

Felhasznált irodalom

Alemie, Leulseged (1993): „Etiópia könyvtári és információs infrastruktúrája". Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, Vol. 40., No. 11–12., 462–465. pp.

Alemie, Leulseged (1995): „Könyvtárak és információs rendszerek Közép- és Dél-Afrikában". Tudományos és Műszaki Tájékoztatás. Vol. 42., évfolyam, No. 10., 384–389. pp.

Benke József (2006): Az ó- és középkor egyetemei. Budapest, Hét Krajcár Kiadó.

Cosijn, Erica, – Keskustalo, Heikki, – Pirkola, Ari et al. (2004): „Afrikaans–English cross-language information retrieva". In: Proceedings of 3rd biennel DISSAnet Conference, Pretoria, 28–29 October 2004. Pretoria: Infuse.

Faragó T. (szerk.) (2002): „Világtalálkozó a fenntartható fejlődésről: A találkozó programja, résztvevői, dokumentumai és értékelése". Fenntartható Fejlődés Bizottság, 148 p.

Marton Katalin: „Kritikai gondolatok a könyvtár- és információtudományi folyóiratokról – a szerző szemszögéből". Peter Johan Lor az IFLA 64. Általános Konferenciáján elhangzott előadása. 46. évf., TMT, 1999, 4., pp. 135–138.

Campbell, Harry C. (2002): „IFLA L Library universality in a divided world". In: IFLA Journal, Vol. 28., No. 3., pp. 118–135.

Kenneth No Ngozi Nwalo(2000): „Managing information for development int he 21st century: prospect for African libraries, challenges to the world". In: 66th IFLA Council and General Conference, Jerusalem, Israel, 2000. 13–18 August.

Kiss Zsófia: „A dokumentumörökség védelme az UNESCO keretein belül. Világemlékezet Program". Szakdolgozat. BGF KF 2003.

Kuny, T. – Cleveland, G.(1999): „The digital library: Myth and Challenges. A digitális könyvtár: mítoszok és kihívások". TMT Vol. 46., No 4., 149–152. pp., ford. Horváth Péter, IFLA Journal, 24. köt. 2. sz., pp. 107–113.

Lor, Petr Johan (1998): „LIASA: The Birth and Develpoment of South Africa's New Library Association". In: 64th IFLA Council and General Conference, Amsterdam, 1998. 16–21 August.

Maróth Miklós (2006): „Az arabok és a görög hagyomány". *História*, 2006, No. 3., pp. 6–12.

Marton Katalin(1999): „Kritikai gondolatok a könyvtár- és információtudományi folyóiratokról – a szerző szemszögéből". Peter Johan Lor az IFLA 64. Általános Konferenciáján elhangzott előadása. TMT, Vol. 46., No. 4., 135–138. pp.

Massawe, J. J. – Ncongwane, G. M. (1999): „Towards a democratic and co-ordinated library an information services in South Africa" .In: LIASA Conference, 21–23 September 1999, Cape Town.

Ngulube, Patrick (2004): "A double-edged sword: Challenges and opportunities offered by the digital age to the African information so-

ciety". In: Proceedings of 3rd biennale DISSAnet Conference, Pretoria, 28–29 October 2004. Pretoria: Infuse.

Nwalo, Kenneth No Ngozi (2000): „Managing information for development int he 21st century: prospect for African libraries, challenges to the world". In: 66th IFLA Council and General Conference, Jerusalem, Israel, 2000. 13–18 August.

Papp István (2000):"A FID tevékenysége: eredmények és tervek." TMT. Vol. 47., No 5., pp. 224–226.

Papp István (ford.) (2005): „A közkönyvtári szolgálat: Az IFLA/-UNESCO közkönyvtári nyilatkozata." Forrás: http://www.ifla.org/-VII/s8/news/pg01-hu.pdf

Viszocsekné Péteri Éva (2002): „A nemzetközi forrásmegosztás fő akadályai és az OCLC törekvései elhárításukra". TMT. Vol. 49., No. 10–11., pp. 447–449.

Internétes források, cikkben említett adatbázisok elérhetőségei az anyaggyűjtés időpontjában):

http://www.bibalex.org/
http://www.gaelic.ac.za/
http://www.liasa.org.za/index.php
http://www.tla.or.tz/index.htm
http://www.uneca.org/disd/library/AVLIN/main.htm
http://www.africandl.org.za/index.htm
http://www.amref.org/
http://ilam.ru.ac.za/
http://www.african-archaeology.net/
http://www.ug.edu.gh/
http://widernet.org/
http://www.blindlib.org.za/
http://www.ajol.info
http://www.sabinet.co.za/
http://www.africanlibraryproject.org/
http://www.un.org/ecosocdev/geninfo/afrec/vo121no1/211-nepad-e-schools.html
http://www.rec.hu/
http://www.rec.hu/foldcharta
http://www.mult-kor.hu (2007.11.22.)